

2. modulis

Es un manas vērtības

Moduļa apjoms – 20 stundas

Mg. paed., Dr. paed. (c.) Liesma Ose

Moduļa mērķis

Apzināt un aktualizēt personiskās identitātes un sociālās identitātes, apzināt ētikas vērtību saturu un izpausmes, attīstīt tikumiskas darbības motivāciju, kā arī īstenot garīgus meklējumus dzīves jēgas noskaidrošanai.

Moduļa uzdevumi

1. Pārdomāt un analizēt personisko identitāti.
2. Attīstīt izpratni par personiskās identitātes saskarsmi ar cilvēka sociālajām identitātēm: *Es ģimenē, Es un mans darbs, Es sabiedrībā.*
3. Iepazīties ar ētikas pamatvērtībām: izvēli, tikumību/autonomiju, brīvību, labo, cieņu un godu, kaunu un sirdsapziņu, taisnīgumu un patiesīgumu, atbildību un pienākumu.
4. Aplūkot tikumiskas personības vērtības – godīgumu, iejūtību, taktiskumu, drosmi, draudzīgumu, devīgumu, izpalīdzību u.c. – un pārrunāt to īstenošanu dzīvē.
5. Apzināt laimes dažādās izpratnes un to, kāds ir laimīgs cilvēks un kāda ir laba dzīve.
6. Attīstīt spēju paskaidrot savas izvēles vērtību konfliktsituācijas, izvirzīt prioritātes un pieņemt ētiskus lēmumus.
7. Sekmēt dzīves jēgas meklējumus, saņemot ieskatu vairākās dzīves jēgas interpretācijās, ko sniedz praktiskā filozofija.

Sagaidāmie rezultāti

Dalībnieki apgūst zināšanas, attīsta prasmes un attieksmi:

1. Apgūst, padziļina, precizē un aktualizē izpratni par personisko identitāti, personiskās un sociālās identitātes attiecībām (ģimenē, darba vidē) savā dzīvē.
2. Apgūst, padziļina, precizē un aktualizē izpratni par ētikas pamatvērtībām.
3. Attīsta izpratni par konkrētām personības vērtībām/tikumiem un apzinās iespējas, ar kuru palīdzību veidot labu un vērtīgu dzīvi.
4. Balstoties situāciju analīzē, attīsta izpratni par likuma un tikuma jeb tiesiskās un morālās realitātes saikni.
5. Gūst ieskatu dažādu garīgu mācību koncepcijās par dzīves jēgu.
6. Attīsta spēju īstenot morālu izvēli un rast savai darbībai tikumisku motivāciju.
7. Attīsta spēju risināt morālu konfliktu sevī.
8. Attīsta tekstu (literatūras, videomateriālu) analīzes prasmi.
9. Attīsta sevī humānisma pamatvērtības: brīvību, labvēlību, mīlestību, cieņu, atbildību par sevi un tuvākajiem.
10. Attīsta apziņu rīkoties tikumiski un īstenot pieņemtos tikumiskos lēmumus.
11. Ir mazinājusies agresivitāte un pieaugusi iecietība un empātija pret līdzcilvēkiem.
12. Attīstījusies motivācija īstenot dzīves jēgas meklējumus.

Moduļa realizēšanas priekšnoteikumi

Visu tēmu atklāsmei piemērota minilekciju kombinēšana ar interaktīvu darbu pāros un grupās. Visu nodarbību struktūru raksturo kritiskās domāšanas metodikai raksturīgais laika dalījums:

- ierosināšana – dalībnieki aktualizē savas jau esošās zināšanas, prasmes, pieredzi kopumā konkrētas tēmas sakarā;
- apjēgšana – nodarbības galvenā satura apguve,
- refleksija – pārrunas par nodarbībā apgūto, kopīgā darba izvērtēšana.

Dalībnieku sasniegumu vērtēšana

Moduļa sākumā, ievadvērtēšanā, pasniedzējs sarunu gaitā noskaidro dalībnieku zināšanu līmeni, sociālo prasmju situāciju un pamatattieksmi pret sevi un citiem.

Diagnosticējošā darbā moduļa noslēgumā gūtais vērtējums parāda dalībnieku zināšanu un prasmju atbilstību prasību līmenim, bet var uzskatīt, ka tas raksturo arī dalībnieka spēju pretoties negatīvam stresam.

Moduļa struktūra

Moduli īsteno 8 nodarbībās

Nodarbība	Laiks	Nepieciešamie palīgmateriāli
1. Cilvēka priekšstats par sevi. Tāpatība ar sevi – identitāte, kas veidojas sociālās attiecībās	2 x 45 min.	1., 2., 3. darba lapa
2. Ētikas pamatvērtības: izvēle un personības autonomija – brīvība, labais un ļaunais, taisnīgums un patiesīgums, pienākums un atbildība, cieņa un gods, kauns un sirdsapziņa	2 x 45 min.	4., 5. darba lapa
3. <i>Es</i> sociālajās lomās: sociālo identitāšu kopsumma. <i>Es</i> ģimenē. Lomu ētiskais potenciāls ģimenes locekļu saskarsmē: mīlestība, rūpes, pienākumi, atbildība	2 x 45 min.	Lielās papīra lapas, flomāsteri Fotogrāfijas – vienas ģimenes locekļu attēli 5., 6., 7. darba lapa
4. Es un mans darbs. Darbs kā pašīstenošanās iespēja, individuālais un sociālais dzīves režīms, darba tikumiskā jēga: gribas, pašdisciplīnas, sadarbības prasmju un iecietības, pieņemšanas attīstība. Mans sociālais pienākums, <i>Es</i> kā sabiedrības loceklis. Manas dzīves sabiedriskā jēga	4 x 45 min.	Rakstāmpiederumi 8. darba lapa Video /atbilstoši dalībnieku sociālajai un kultūras pieredzei, piemēram, „Bīstamie uzskati” (<i>Dangerous Minds</i> (1995), režisors John N. Smith) vai „Zaglis” (<i>Bop</i> (1997), režisors Pāvels Čuhrajs) – apt. 100 min./
5. Laime kā dzīves pilnības un vispārēja apmierinājuma izjūta. Laimes formulas. Bauda un laime. Askēze un laime. Vai grūti būt laimīgam? Laime sevī vai laime citos?	2 x 45 min.	Lielās papīra lapas, flomāsteri
6. Vērtību konflikta situācijas, prioritātes un ētiski lēmumi. Praktiskas nodarbības, kurās dalībnieki, pamatojoties uz situācijas analīzi, izvērtē konkrētas vērtību konflikta situācijas un pieņem kolektīvus un individuālus lēmumus to atrisināšanai	2 x 45 min.	Divu krāsu lapiņas, rakstāmpiederumi 9. darba lapa
7. Dzīves jēga dzīves un nāves kontekstā. Garīgās mācības (religiskās un filozofiskās) par dzīves jēgu. /Piemēru izvēle atkarīga no dalībnieku sociālās un kultūras pieredzes./ Pārmaiņas jēgas izpratnē. Individuāli dzīves jēgas	4 x 45 min.	Video „Zaļā jūdze” (<i>The Green Mile</i> , (1999), režisors Frank Darabont, pēc Stīvena Kinga romāna) – 120 min.

meklējumi. Vai jēga rodama sevī, vai jēga rodama citos, vai eksistē pārpasaulīga jēga?		
8. Moduļa noslēgums. Pasniedzēja un dalībnieku kopīga refleksija par apgūto, pārmaiņām pieredzē un dzīves uztverē, vērtību, laimes un dzīves jēgas izpratnē, diagnosticējošs darbs.	2 x 45 min.	10. darba lapa ar kontrolsarakstu katram dalībniekam 11.,12. darba lapa Izvērtējuma karte Progresā ziņojums

Nodarbību vadītāja ievērbai !

- Katrā nodarbībā ir paredzēta minilekcija, kurā vadītājs iepazīstina ar nodarbības mērķi un sniedz nodarbības īsu teorētisku pamatojumu.

1. nodarbība. Cilvēka priekšstats par sevi.
Tāpatība ar sevi – identitāte,
kas veidojas sociālās attiecībās

Mērķis. Ievadvērtēšana (diagnostika pirms moduļa uzsākšanas). Attīstīt dalībnieku pašapziņu, prasmi saprast un izvērtēt sevi.

Nodarbības fāzes	Aktivitātes	Laiks	Metodes	Sasniedzamie rezultāti	Nepieciešamie palīgmateriāli
Ierosināšana	Iepazīšanās pāru darba gaitā	20 min.	Intervija	Dalībnieki motivēti strādāt tālāk ar sevi un grupas dalībniekiem	
Apjēgšana	1. Ievadvērtēšana. Cilvēka emocijas.	20 min.	Pārrunas. Darbs ar tabulu	Spēj sevi reāli novērtēt	1. darba lapa
	2. Uzdevums “Pašapziņa”	20 min.	Darbs ar tabulu, pārrunas aplī	Sāk celt pašapziņu, apzinoties sevi kā būtni, kuras iekšējā pasaule ir interesanta pašiem un līdzcilvēkiem	2. darba lapa
	3. Uzdevums “Kas es esmu?”	20 min.	Pārrunas	Attīsta prasmi saprast un izvērtēt sevi	3. darba lapa
Refleksija	Jautājumi un atbildes par nodarbībā apgūto	10 min.	Jautājumu sesija	Paaugstinājusies dalībnieku pašcieņa, spēja sevi reāli novērtēt	1.,2.,3. darba lapa

Nodarbību vadītājiem

Ierosināšana

Iepazīšanās pāru darba gaitā. Dalībnieki saņem uzdevumu iepazīties vienam ar otru pāru darba gaitā. Pēc iepazīšanās visai grupai stāstīt nevis par sevi, bet par partneri. Ja kāds dalībnieks ko būtisku par partneri izlaidis, partneris stāstījumu labo.

Apjēgšana

Mērķis: ievadvērtēšana (diagnostika pirms moduļa uzsākšanas).

Resursi: 1. darba lapa.

Norise:

1. Dalībnieki saņem 1. darba lapu, nodarbības vadītājs instruē tās izpildi.
2. Kad katrs dalībnieks izpildījis lapu, pasniedzējs frontāli veic pārrunu:
  - Kas tevī izraisa patīkamas emocijas, kad jūties labi, kad esi laimīgs?

- Kas tevī izraisa nepatīkamas emocijas, kad jūties bezcerīgi, nomākts, aizvainots?

Uzdevums „Pašapziņa”

Mērķis: attīstīt pašapziņu.

Resursi: 2. darba lapa – kartīšu komplekts ar nepabeigtiem teikumiem (tos sagriez kartītēs). Nodarbību vadītājs var izvēlēties, lietot A vai B variantu.

Norise:

1. Ierosināšana. Nodarbības vadītājs aicina dalībniekus sasēsties aplī un katram pateikt, kā viņš šodien jūtas.
2. Aplī sēžot, dalībnieki izvēlas nejauši vienu no centrā novietotajām kartītēm un mutiski pabeidz tajā iesākto teikumu.

Refleksija

Dalībnieki komentē, ko jaunu ir uzzinājuši cits par citu.

Uzdevums „Kas es esmu?”

Mērķis: attīstīt prasmi saprast un izvērtēt sevi.

Resursi: 3.darba lapa.

Norise:

1. Nodarbības vadītājs runā ar dalībniekiem par to, ka cilvēkam ikdienā nākas pildīt vairākas sociālās lomas saskarsmē ar līdzcilvēkiem cietumā, saskarsmē ar cietuma personālu, tuviniekiem, kas viņus apciemo. Lūdz dalībniekus atcerēties savas sociālās lomas pirms ieslodzījuma un padomāt, kas tomēr kopīgs, kas visus lomu izpildījumus vieno. Pārrunu rezultātā nonāk pie atziņas par cilvēka būtību jeb personisko identitāti. Esam kā kodols, kurā mūsu sociālā dzīve kaut ko pievieno vai kādu kvalitāti atņem. Pārrunas būs veiksmīgas, ja pasniedzējs un dalībnieki minēs vairākus piemērus no dzīves, no dažādām etniskajām kultūrām, reliģiskās piederības vai sociālā slāņa perspektīvām.
2. Dalībnieki saņem 3. darba lapu, izlasa tajā rakstītos apzīmējumus un izvēlas trīs sev piemērotākos. Pārrunā frontāli un pamato savu izvēli ar piemēriem no dzīves.

Refleksija

Nodarbības vadītājs jautā dalībniekiem, ko jaunu viņi šodien uzzinājuši par sevi un citiem dalībniekiem.

**2. nodarbība. Ētikas pamatvērtības:
izvēle un personības autonomija – brīvība,
labais un ļaunais, taisnīgums un patiesīgums,
pienākums un atbildība,
cieņa un gods, kauns un sirdsapziņa**

Mērķis. Rosināt izpratni par labā un ļaunā izpausmēm dzīvē. Sākt diskusiju par absolūti labā un absolūti ļaunā eksistenci; aktualizējot ikviena pieredzi, izprast tikumisko vērtību klātbūtni un nozīmi katra cilvēka dzīvē.

Nodarbības fāzes	Aktivitātes	Laiks	Metodes	Sasniedzamie rezultāti	Nepieciešamie palīgmateriāli
Ierosināšana	Kas ir brīvība?	10 min.	Diskusija	Dalībnieki apzināti saista brīvību ar izvēli, brīvu izvēli kā ikviena morāla lēmuma pamatu	Tāfele
Apjēgšana	1. Ētikas pamatvērtības	30 min.	Minilekcija	Dalībnieki guvuši teorētisku izpratni par tikumiskajām pamatvērtībām	Grāmata „Ētika” (S. Lasmane, A. Milts, A. Rubenis)
	2. Uzdevums „Labais un ļaunais”	25 min.	Situāciju analīze	Dalībnieki iedziļināšanās un analīzes gaitā guvuši priekšstatu par absolūti ļauno iepretim labajam	4. darba lapa
	3. Uzdevums „Svarīgākie tikumi”	20 min.	Darbs ar tabulu	Apzināts ētikas vērtību saturs un izpausmes individuālos tikumos	5. darba lapa
Refleksija	Jautājumi un atbildes par nodarbībā apgūto	5 min.	Pārrunas	Sekmēta pašmotivācija tikumiskai darbībai	

Nodarbību vadītājiem

Ierosināšana

Nodarbību vadītājs jautā dalībniekiem, kas ir brīvība. Viedokļi tiek apkopoti uz tāfeles. Pasniedzējs secina, ka brīvība nozīmē izvēles iespēju, kas rada situāciju izdarīt morālu izvēli.

Apjēgšana

Tikumība kā brīvas personības raksturojums. Brīvība kā morāles priekšnoteikums. Taisnīgums un patiesīgums, pienākums un atbildība, cieņa un gods, kauns un sirdsapziņa.

Minilekcija, izmantojot grāmatas „Ētika” atbilstošās nodaļas (S. Lasmane, A. Milts, A. Rubenis).

Uzdevums „Labais un ļaunais”

Mērķis: rosināt izpratni par labā un ļaunā izpausmēm dzīvē; sākt diskusiju par absolūti labā un absolūti ļaunā eksistenci, aktualizējot ikviena pieredzi.

Resursi: teksta kopijas un jautājumu saraksts.

Norise:

1. Nodarbību vadītājs izdala 4. darba lapu.
2. Darbu veic individuāli, pēc tam dalībnieki individuālos viedokļus apspriež mazajās grupās (3–5 cilvēki). Vadītājs rosina pārrunas par dalībnieku personīgajām izvēlēm dažādās situācijās, vai vienmēr iespējams izvēlēties starp labo un ļauno, vai nenākas reizēm izvēlēties starp mazāko un lielāko ļaunumu.

Uzdevums „Svarīgākie tikumi”

Mērķis: izprast tikumisko vērtību klātbūtni un nozīmi ikkatra cilvēka dzīvē.

Resursi: 5. darba lapa

Norise:

1. Dalībnieki saņem 5. darba lapu, kurā minēti tikumi. Viņi tiek lūgti individuāli izvēlēties 8 būtiskākos tikumus un būt gataviem pamatot savu viedokli. Tad mazajās grupās dalībnieki izvēlas no visu dalībnieku piedāvātā sešus būtiskākos tikumus.
2. Grupas prezentē savu viedokli un pamato, kādēļ viņu izvēlētie tikumi ir tik būtiski.

Kopīga refleksija

Par tikumību kā izvēli būt labam, par labā prestižu sabiedrībā un to, kas traucē tam nostiprināties (vardarbības kults masu medijos, cilvēku atsvešināšanās, līdzietības mazināšanās, egoistisks individuālisms u.c.), kā arī par to, kuri tikumi mūsdienu cilvēkam ir visnepieciešamākie un kuri palīdz dzīvot saskaņā ar sevi un citiem sabiedrībā.

Izvēle

Nodarbības vadītājam šajā modulī, īpaši šajā tēmā, ir piedāvāti vairāki materiāli, bet viņš tos var lietot atkarībā no grupas dalībnieku uzskatiem un dinamikas grupā, proti, atkarībā no tā, par kuriem tikumiem īpaši svarīgi šajā grupā ir runāt un domāt. Piedāvāto tekstu par karu kā absolūto ļaunumu, kura mērķis ir mudināt dalībniekus uz vardarbības nosodījumu neuzbāzīgā, nemoralizējošā veidā, var aizstāt ar tekstiem, kas nodarbības vadītājam šķiet atbilstošāki dalībnieku pieredzei, ar nolūku distancējoties no šīs pieredzes.

**3. nodarbība. Es sociālajās lomās:
sociālo identitāšu kopsumma.
Es ģimenē. Lomu ētiskais potenciāls ģimenes
locekļu saskarsmē: mīlestība,
rūpes, pienākumi, atbildība**

Mērķis. Apzināties savas daudzveidīgās sociālās identitātes un saprast, ka cilvēkus daudz kas vieno, bet atšķirības grupā padara viņus savstarpēji interesantākus. Sekmēt empātiju, ģimenes vērtību apzināšanos, veicināt atbildību, rūpes un iecietību.

Nodarbības fāzes	Aktivitātes	Laiks	Metodes	Sasniedzamie rezultāti	Nepieciešamie palīgmateriāli
Ierosināšana	Kas es esmu?	10 min.	Pārrunas	Dalībnieki sākuši pārdomāt savu identitāti	
Apjēgšana	1. Identitātes spēle „Apļi”	30 min.	Spēle	Dalībnieki pašanalīzes gaitā apzinās savas sociālās identitātes dažādās grupās	Lielās papīra lapas, flomāsteri
	2. Uzdevums „Ģimene”	20 min.	Darbs ar attēliem	Dalībnieki aktualizē saskarsmei ģimenē nepieciešamos tikumus un labo attiecību pieredzi, ja tāda bijusi viņu dzīvē. Tādējādi tiek sekmēta pozitīvāka garīgā noskaņa grupā	Fotogrāfijas – vienas ģimenes locekļu attēli
	3. Uzdevums „Es ģimenē”	25 min.	Situāciju analīze	Dalībnieki aktualizē saskarsmei ģimenē nepieciešamos tikumus	6. darba lapa
Refleksija	Fragments no Halila Džibrāna grāmatas „Pravietis”	5 min.	Darbs ar tekstu (aktīvā klausīšanās), pārrunas	Analizējot iepriekš izvērtētās tikumiskās izvēles situācijas, kādas ir ģimenēs, dalībnieki sāk attīstīt empātiju un rūpes par citiem	7. darba lapa

Nodarbību vadītājiem

Ierosināšana

Nodarbību vadītājs jautā dalībniekiem, kā viņi varētu sevi definēt. Cik dažādām identitātēm un sociālajām grupām viņi var sevi pieskaitīt (piemēram, vīrietis, krievs, tēvs utt.). Pēc īsām pārrunām pasniedzējs piedāvā dalībniekiem spēlēt identitātes spēli.

Apjēgšana

Identitātes spēle „Apli”

Mērķis: apzināties savas daudzveidīgās sociālās identitātes un saprast, ka cilvēkus daudz kas vieno, bet atšķirības grupā padara viņus savstarpēji interesantākus.

Resursi: lielās papīra lapas, flomāsteri.

Norise:

Dalībnieki tiek lūgti uz vienas lapas uzrakstīt visas savas identitātes un tad grupā (3–5 cilvēki) meklēt tajās kopīgo un atšķirīgo. Grupa veido attēlu uz lielās lapas, kur uzzīmēts aplis. Aplis iekšpusē ir kopīgās identitātes, ārpusē – atšķirīgās. Grupas prezentē savu identitāšu apli, pārējie dalībnieki papildina prezentētājus. Nodarbības vadītājs rosina grupas dalībniekus prezentāciju laikā apdomāt, kuri no iepriekšējā nodarbībā aplūkotajiem tikumiem viņiem būtu nepieciešami, pildot vienu vai otru sociālo lomu – identitāti. Vadītājs rezumē, ka mums visiem ir daudzas kopīgas identitātes, bet katru raksturo kāda īpaša, kas padara viņu interesantāku pārējiem.

Uzdevums „Ģimene”

Mērķis: sekmēt empātiju, ģimenes vērtību apzināšanos, veicināt atbildību, rūpes un iecietību.

Resursi: fotogrāfijas ar vienas ģimenes locekļu attēliem.

Norise:

1. Pārrunas ar dalībniekiem par viņu ģimeni (vecākiem, bērniem, vecvecākiem u.c.).
2. Ierosiniet dalībniekiem pārrunāt, kādas attiecības valda attēloto cilvēku starpā, kas starp viņiem ir kopīgs, kas atšķirīgs un kas viņus vieno.
3. Hipotētiski atbildēs izskanēs vērtības: mīlestība, pielāgošanās, pieņemšana, izpratne, piedošana, cieņa, atbildība, rūpes, iecietība. Dalībnieki tiek aicināti noslēgumā pastāstīt, ja vēlas, par labo attiecību pieredzi savās ģimenēs.

Uzdevums „Es ģimenē”

Mērķis: aktualizēt tikumiskās izvēles situācijas, kādas ir ģimenē, un izvērtēt, kā tikumiski pildīt lomas ģimenē tās locekļu savstarpējā mijiedarbībā.

Resursi: 6. darba lapa.

Norise: dalībnieki tiek lūgti aizpildīt 6. darba lapu. Pēc tam frontāli notiek darba lapās aprakstīto situāciju analīze.

Refleksijas vietā

Nodarbības vadītājs nolasa dalībniekiem fragmentus no Halila Džibrāna grāmatas „Pravietis” (7. darba lapa).

Dalībnieki tiek mudināti pārdomāt dzirdēto un izteikt savu attieksmi pret to.

**4. nodarbība. Mans sociālais pienākums,
Es kā sabiedrības loceklis.
Manas dzīves sabiedriskā jēga**

Mērķis. Attīstīt prasmes kritiski domāt, izvērtēt notikumus un pieņemt vērtībās pamatotus lēmumus, pilnveidot prasmi kritiski domāt, izvērtēt notikumus un tikumisko lēmumu nozīmi videomateriāla varoņu dzīvē, kā arī uz identifikācijas pamata sekmēt empātijas attīstību.

Nodarbības fāzes	Aktivitātes	Laiks	Metodes	Sasniedzamie rezultāti	Nepieciešamie palīgmateriāli
1. daļa „Izvēle un atbildība”					
Ierosināšana	Brīvības robežas	5 min.	Stāstījums	Dalībnieki sāk pārdomāt apzinātus un tikumiski pamatotus lēmumus	
Apjēgšana	1. Izvēle un atbildība I	25 min.	Situāciju analīze	Dalībnieki apzinājušies, ka jāpieņem vērtībās pamatoti lēmumi, jādodomā par savu atbildību tuvinieku, darba kolēģu, valsts priekšā	8. darba lapa
	2. Izvēle un atbildība II	20 min.	Diskusija grupās		
Refleksija	Mana pieredze	10 min.	Pārrunas		
2. daļa „Manas dzīves sabiedriskā jēga”					
Ierosināšana	Likuma un tikumu attiecības	5 min.	Stāstījums	Dalībnieki sāk domāt par tiesisko un tikumisko vērtējumu saikni	

Apjēgšana	Filmas noskatīšanās /atbilstoši dalībnieku sociālajai un kultūras pieredzei/	100 min.	Darbs ar video/DVD ierakstu: filmas situācijas analīze	Veidojas dalībnieku prasme kritiski domāt, izvērtēt atainoto notikumu tiesiskos un morālos aspektus, saprast saikni starp likumību un morāli; apzināt tiesību un pienākumu saikni.	Video/DVD ar filmām „Bīstamie uzskati” (<i>Dangerous Minds</i> (1995), režisors John N. Smith) vai „Zaglis” (<i>Boop</i> (1997), režisors Pāvels Čuhrajs)
Refleksija	Jautājumi un atbildes	15 min.	Jautājumu sesija, stāstījums	Dalībnieki apgūst pozitīvu tikumiski/juridiskas situācijas risinājuma variantu	

Nodarbību vadītājiem

1. daļa „Izvēle un atbildība”

Mērķis: attīstīt prasmi kritiski domāt, izvērtēt notikumus un pieņemt vērtībās pamatotus lēmumus.

Resursi: 8. darba lapa, rakstāmpiederumi.

Norise:

Ierosināšana.

Brīvības robežas. Nodarbības vadītāja stāstījums.

Katru dienu mēs izdarām izvēli un pieņemam lēmumus. Parasti lēmumus pieņem, balstoties uz vērtību sistēmu un mūsu prioritātēm. Bieži lēmumu pieņemšanas pamatā ir ne vien personiskās vērtības, bet arī draugi, paziņas, ģimene, sabiedriskā doma. Taču mūsu brīvība izpaužas apstākļu izvērtēšanā un rīcībā atbilstoši mūsu viedoklim. Mūsu personiskie, individuālie lēmumi ietekmē ne vien mūs, bet arī līdzcilvēkus, mūsu darba rezultātus un sabiedrību. Katra izvēle pauž mūsu brīvību, kas ietver arī atbildību par sekām, par to, kā mūsu izvēle ietekmēs citus cilvēkus. Lai mūsu brīvības robežas neapdraudētu viņu brīvības robežas.

Apjēgšana

Izvēle un atbildība I

1. Nodarbību vadītājs piedāvā jautājumus dalībniekiem apspriešanai pāros:

- Kādās situācijās būtu jāieklaušās citu cilvēku vēlmēs vai padomos?
- Kādās situācijās noteicošais ir paša viedoklis?
- Kā mani lēmumi ikdienišķās lietās var ietekmēt manu ģimeni, draugus, kolēģus, sabiedrību?
- Nodarbības vadītājs izdala dalībniekiem 8. darba lapu un lūdz to aizpildīt.

Izvēle un atbildība II

2. Pēc tam dalībnieki apvienojas mazās grupās (3–4) un apspriež strīdīgos jautājumus, kuros dalībnieku viedoklis nesaskan. Katra grupa pārējiem prezentē savu diskusiju norisi un rezultātu.

Refleksija

Mana pieredze

Dalībnieki dalās savā pieredzē, ko aktualizējusi situāciju analīze, analizē savu rīcību un modelē vēlamu darbību.

2. daļa „Manas dzīves sabiedriskā jēga”

Mērķis: pilnveidot prasmi kritiski domāt, izvērtēt notikumus un tikumisko lēmumu nozīmi videomateriāla varoņu dzīvē, kā arī uz identifikācijas pamata sekmēt empātijas attīstību.

Resursi: filmas video vai DVD.

Norise:

Ierosināšana

Likuma un tikumu attiecības

Nodarbības vadītājs noskaņo dalībniekus tam, ka šajā nodarbībā viņu analīzei tiks piedāvāts videomateriāls, kurā atspoguļota likuma un tikumu attiecību tēma. Kā ētiskā un tiesiskā joma ir saistījušās pieaugušu un vēl nenobriedušu cilvēku dzīvē. Nodarbības vadītājs aicina dalībniekus izteikties, vai ētika un likumība pārklājas vai ir pilnīgi atšķirīgas lietas. Hipotētiski vajadzētu izskanēt vardarbības ētiskam nosodījumam.

Apjēgšana

Filmās noskatīšanās

Video atbilstoši dalībnieku sociālajai un kultūras pieredzei, piemēram, „Bīstamie uzskati” (*Dangerous Minds* (1995), režisors John N. Smith) vai „Zaglis” (*Bop* (1997), režisors Pāvels Čuhrajs).

Refleksija (balstoties uz filmu „Bīstamie uzskati”; izmantojot citu videomateriālu, būs cits refleksijas saturs, bet mērķa ievirze saglabāsies).

Pēc filmas kopīga refleksija par pusaudžu konfliktu ar likumu, tā sociālajiem un psiholoģiskajiem cēloņiem un par skolotājas profesionālā darba jēgu, par to, kā viņas darbs palīdzējis jauniešiem veidot apzinātu un mērķtiecīgu, tikumisku izvēli, arī par kļūdām un nepilnībām darbā.

Nodarbību vadītājs piedāvā dalībniekiem savu versiju par to, kā būtu jāsaskaņo pašā brīvība ar atbildību par to, kā tās izpausmes ietekmēs citus cilvēkus.

Izvēle

Nodarbības vadītājs, kurš labi pazīst dalībniekus, apspriežoties ar viņiem filmas vietā var izvēlēties filozofisku vai reliģisku tekstu studijas un to apspriešanu. Piemērs atrodams moduļa apraksta pielikumā, tekstu paraugos, fragmentos no Viņa Svētības Dalailamas grāmatas „Ar atvērtu sirdi”.

5. nodarbība. Laime kā dzīves pilnības un vispārēja apmierinājuma izjūta

Mērķis. Veidot izpratni par laimi kā cilvēka iekšēja apmierinājuma un pilnestības stāvokli, sekmēt iekšējo resursu mobilizāciju tā iegūšanai.

Nodarbības fāzes	Aktivitātes	Laiks	Metodes	Sasniedzamie rezultāti	Nepieciešamie palīgmateriāli
Ierosināšana	Kas ir laimīgs cilvēks?	15 min.	Diskusija	Dalībnieki sāk individuālu laimīga cilvēka, laimes izjūtas definēšanu	Tāfele
Apjēgšana	1. Laimes formula	30 min.	Situāciju analīze, diskusija	Dalībnieki guvuši subjektīvu izpratni par laimi un to saskaņojuši savā starpā	Lielās papīra lapas, flomāsteri
	2. Minilekcija „Laiemes izpratne”	30 min.	Minilekcija	Dalībnieki izpratuši laimi kā cilvēka iekšējo stāvokli, vismaz ir ceļā uz šo izpratni	Grāmatas „Ētika” (S. Lasmane, A. Milts, A. Rubenis), nodaļa „Laime” un fragmenti no Viņa Svētības Dalailamas grāmatas „Ar atvērtu sirdi”.
Refleksija	Laime - sevī vai citos cilvēkos?	15 min.	Pārrunas	Gūts priekšstats par empātiju un rūpēm par citiem kā iespējamu laimes avotu	Tāfele

Nodarbību vadītājiem

Ierosināšana

„Kas ir laimīgs cilvēks”?

Norise:

Nodarbības vadītājs ierosina dalībniekiem padomāt par to, kāds ir laimīgs cilvēks, vai viņi tādus pazīst un nosaukt kādu piemēru. Viņš jautā dalībniekiem, kā viņiem trūkst laimes sasniegšanai. Vai brīvība viņu situācijā automātiski nozīmētu laimi?

Apjēgšana

Resursi: Lielās papīra lapas, flomāsteri

Norise:

Dalībnieki saņem lielās papīra lapas un grupās (3–5 cilvēki) tiek lūgti uz tām attēlot laimes formulu. Kāds izskatās laimīgs cilvēks, kas viņu raksturo. Darbam tiek dotas 20 minūtes. Grupas prezentē savus viedokļus. Pasniedzējs uzsāk diskusiju, izmantojot prezentāciju rezultātus. Vai laimi var raksturot kā ārēju vai iekšēju cilvēka stāvokli, kā bagātība saistās ar laimi?

Minilekcija „Laiimes izpratne”

Resursi: literatūras avoti.

Norise:

Izmantojiet grāmatas „Ētika” (S.Lasmane, A.Milts, A.Rubenis) nodaļu „Laime” un fragmentus no Viņa Svētības Dalailamas grāmatas „Ar atvērtu sirdi”.

Refleksija

„Laime sevī vai citos cilvēkos”?

Norise:

Nodarbības vadītājs piedāvā dalībniekiem jautājumus: vai cilvēks laimi rod sevī vai citos cilvēkos? Cik svarīga mums ir laime, vai es varu būt laimīgs, ja man apkārt ir ciešanas?

6. nodarbība. Vērtību konflikta situācijas, prioritātes un ētiski lēmumi

Mērķis. Attīstīt prasmi pārvarēt vērtību konfliktus, pretoties negatīvam psiholoģiskam spiedienam šādās situācijās un, neraugoties uz spiedienu, pieņemt tikumisku lēmumu, attīstīt empātiju, līdzjūtību un iecietību pret otra cilvēka situāciju, netieši mazinot agresiju.

Nodarbības fāzes	Aktivitātes	Laiks	Metodes	Sasniedzamie rezultāti	Nepieciešamie paligmateriāli
Ierosināšana	Psiholoģisks spiediens	10 min.	Diskusija	Dalībnieki aktualizē situācijas, kurās citu cilvēku psiholoģiskā spiediena rezultātā rīkojušies morāli nepieņemami	Tāfele
Apjēgšana	1. Tikumisks lēmums vērtību konflikta situācijā 2. Uzdevums „Otra ādā”	30 min. 45 min.	Situāciju analīze, spēle Situāciju analīze, spēle	Dalībnieki attīsta prasmi pārvarēt vērtību konfliktus, pretoties negatīvam psiholoģiskam spiedienam šādās situācijās un pieņemt tikumisku lēmumu, neraugoties uz spiedienu. Dalībnieki spēj pieņemtos lēmumus argumentēt, izmantojot ētikas vērtības Dalībnieki attīsta empātiju, līdzjūtību un iecietību pret otra cilvēka situāciju, netieši mazinot agresiju	Divu krāsu lapiņas, rakstāmpiederumi 9. darba lapa
Refleksija	Kā veiksmīgi risināt vērtību konflikta situācijas?	5 min.	Pārrunas	Attīstās empātija un rūpes par citiem, kā arī toleranta attieksme pret citādi domājošiem un cilvēkiem ar citādu uzvedību un vērtībām	Tāfele

Nodarbību vadītājiem

Ierosināšana

Psiholoģisks spiediens

Norise:

Nodarbību vadītājs lūdz dalībniekus atcerēties situācijas, kurās viņi ir rīkojušies pretēji daudzu citu savu tuvinieku vai draugu domām un vērtībām, un kādas sekas tas ir izraisījis.

Hipotētiski izskan arī psiholoģiska spiediena faktors. Kāds dalībnieku spiedis darīt ko nepieņemamu, bet viņš ir atteicies, vai arī kāds no dalībniekiem ir bijis tas, kurš izdara psiholoģisku spiedienu uz citiem.

Apjēgšana

Nodarbība „Tikumisks lēmums vērtību konflikta situācijā”

Mērķis: attīstīt prasmi pārvarēt vērtību konfliktus, pretoties negatīvam psiholoģiskam spiedienam šādās situācijās un pieņemt tikumisku lēmumu, neraugoties uz spiedienu.

Resursi: divu krāsu lapiņas, rakstāmpiederumi.

Norise:

1. Nodarbības vadītājs ievada nodarbību, pastāstot kādu gadījumu no savas pieredzes, kad viņš nokļuvis vērtību konflikta situācijā, un kā viņš to atrisinājis. Tad dalībniekus lūdz uz vienas krāsas lapiņām (piemēram, zilām) uzrakstīt, kādus vārdus viņi lieto, lai pierunātu citus cilvēkus kaut ko darīt, kādus argumentus izmanto. Tajā pat laikā nodarbības vadītājs lūdz dalībniekus padomāt, kādas vērtības viņi izmanto, lietojot konkrētus argumentus. Uz otras krāsas lapiņām (piemēram, sārtām) vadītājs lūdz uzrakstīt, kādus vārdus un argumentus dalībnieki lieto, lai atteiktos darīt ko nepieņemamu, kā arī padomāt, kādas vērtības ir pamatā viņu atteikumiem.
2. Nodarbības vadītājs savāc lapiņas un saliek tās divās kaudzītēs pēc krāsām. Abu krāsu lapiņas atbilstošajās kaudzītēs sajauc. Tad pasniedzējs piedāvā dalībniekiem izvēlēties un izvilkt vienu lapiņu no katras kaudzītes.
3. Dalībnieki sadalās pāros, sagatavo un tad auditorijai izspēlē situācijas, izmantojot uz lapiņām rakstītos argumentus. Viens no dalībniekiem piedāvā otram darīt ko nepieņemamu, bet otrs atsakās.
4. Nodarbības vadītājs dalībniekiem piedāvā kopīgu refleksiju. Uz tāfeles viņš uzraksta dažādus variantus, kā, atsakoties darīt ko nepieņemamu, mēs atrisinām vērtību konfliktu starp cilvēkiem un arī sevī pašā. Tad nodarbības vadītājs lūdz dalībniekus viņa teikto papildināt ar saviem spriedumiem. Svarīgi, ka katram spriedumam pieraksta tā autoru.

Uzdevums „Otra ādā”

Mērķis: attīstīt empātiju, līdzjūtību un iecietību pret otra cilvēka situāciju, netieši mazinot agresiju.

Resursi: darba lapas ar situāciju piemēriem.

Norise:

1. Nodarbības vadītājs dalībniekiem pastāsta, ka dažādās kultūrās ir līdzīgas parunas, piemēram, amerikāņiem – staigāt otra kurpēs, latviešiem – iejusties otra ādā. Kā ir citās kultūrās? Dalībnieki iesaistās sarunā. Nodarbības vadītājs pārrunā ar dalībniekiem, cik viegli vai grūti ir saprast to, ko noteiktās situācijās jūt otrs cilvēks. Vai to var panākt, iedomājoties sevi viņa vietā?
2. Auditoriju sadala darbam pāros. Vēlams, lai dalībnieki pāros būtu mazāk pazīstami. Pāri vienojas, kurš būs A, kurš B. Pāri saņem situāciju aprakstus (9. darba lapa). A pastāsta, kā viņš rīkotos šādā situācijā. B, rūpīgi noklausījies, izspēlē A aprakstīto situāciju, iedomājoties, ka viņš ir A. Spēli atkārti. Šoreiz A izspēlē B izstāstīto situācijas risinājumu.

Refleksija

Kā veiksmīgi risināt konflikta situācijas?

Norise:

Dalībnieki pārrunā, ka, lai veiksmīgi risinātu vērtību konflikta situācijas, ir nepieciešama pieņemšana un iejūtība pret otra viedokli, kaut arī tas nesaskan ar tavējo. Jāprot pateikt nē situācijās, kad cilvēkam uzspiež viņam tikumiski nepieņemamu rīcību.

7. nodarbība. Dzīves jēga dzīves un nāves kontekstā

Mērķis. Rosināt pārdomas par individuālu un sociālu dzīves jēgu.

Nodarbības fāzes	Aktivitātes	Laiks	Metodes	Sasniedzamie rezultāti	Nepieciešamie palīgmateriāli
Ierosināšana	Dzīves jēga	10 min.	Pārrunas	Aktualizēta dalībnieku pieredze, kā mainījušies viņu dzīves jēgas uzstādījumi	Tāfele
Apjēgšana	1. Ieskats daudzveidīgās dzīves jēgas izpratnēs	40 min.	Minilekcija ar diskusijas elementiem	Gūts priekšstats par daudzveidīgu dzīves jēgas izpratni garīgajās mācībās un filozofijā, literatūrā	Grāmatas „Ētika” (S. Lasmane, A. Milts, A. Rubenis) nodaļa „Dzīves jēga”
	2. Filmas noskatīšanās, kurā skarti dzīves jēgas jautājumi un ētiskas dilemmas	120 min.	Situāciju analīze: darbs ar videomateriālu	Sekmēta dalībnieku virzība, motivācija apzināti meklēt dzīves jēgu	Video vai DVD ar filmu „Zaļā jūdze” (<i>The Green Mile</i> , (1999), režisors Frank Darabont, pēc Stīvena Kinga romāna) Atbilstoša tehnika: video/DVD atskaņotājs vai dators ar skaņas un videokarti, atbilstošu programmatūru.
Refleksija	Ko varam mācīties no redzētā?	10 min.	Pārrunas	Sekmēta pašmotivācija dzīves jēgas meklējumiem	Tāfele

Nodarbību vadītājiem

Ierosināšana Dzīves jēga

Norise:

Nodarbības vadītājs pārrunā ar dalībniekiem, vai kāds no viņiem ir domājis par dzīves jēgu, kādā situācijā. Dalās arī savā pieredzē. Pārrunas ar dalībniekiem par viņu pieredzi, kā dzīves gaitā mainījušies viņu pašu dzīves jēgas uzstādījumi.

Apjēgšana

Lekcija ar diskusijas elementiem, izmantojot grāmatas "Ētika" nodaļu „Dzīves jēga”.

Video „Zaļā jūdze” (*The Green Mile*, (1999), režisors Frank Darabont, pēc Stīvena Kinga romāna).

Izvēle!

Nodarbības vadītājs, kurš labi pazīst dalībniekus, apspriežoties ar viņiem, filmas vietā var izvēlēties filozofisku vai reliģisku tekstu studijas un to apspriešanu. Piemērs atrodams pielikumā, tekstu paraugos, fragmentos no Lao Dzi „Doaodedzin”, arī fragmentos no Viņa Svētības Dalailamas grāmatas „Ar atvērtu sirdi”. Īpaši inteliģentai krievvalodīgai auditorijai būtu ieteicams izmantot moduļa pielikumā ietvertu fragmentu no krievu filozofa Nikolaja Berdjajeva grāmatas „Pašizziņa” (*Самознание*) krievu valodā.

Refleksija (ja par tekstu analīzei izmantota filma).

- Kā mainās izpratne par dzīves jēgu filmas varoņiem pieredzes gaitā?
- Ko varam mācīties no viņu pieredzes un morālās izturēšanās?

8. nodarbība. Moduļa noslēgums.
Dalībnieku refleksija par apgūto,
pārmaiņām pieredzē un dzīves uztverē

Mērķis. Dalībniekiem konstatēt savu jūtu kontroli un analīzi, līdzjūtību un labestību pret citiem.

Nodarbības fāzes	Aktivitātes	Laiks	Metodes	Sasniedzamie rezultāti	Nepieciešamie palīgmateriāli
Ierosināšana	Kā es jutos moduļa nodarbību laikā?	10 min.	Diskusija	Dalībnieki atklāti un kritiski individuālo izjūtu līmenī izvērtē moduļa nodarbību norisi, savus un pedagoga sasniegumus, neveiksmes	Tāfele
Apjēgšana: diagnosticējošs darbs	1. Nodarbība „Kā pašam justies labi un palīdzēt citiem”	25 min.	Pārrunas, darbs ar tabulu	Attīstīta prasme novērtēt sevi adekvāti, apzināties savas stiprās un vājās puses, gūt pašizaugsmes motivāciju	1. darba lapa (atkārtoti)
	2. Uzdevums „Kā es atbalstītu savus tuviniekus un draugus”	35 min.	Situāciju analīze	Maksimāli labvēlīgā studiju norises rezultātā konstatēta dalībniekos gan paša jūtu kontrole un analīze, gan līdzjūtība un labestība pret citiem	10. darba lapa
Refleksija	Jautājumi par nodarbībā apgūto: izvērtējuma kartītes	20 min.	Anketas aizpildīšana	Dalībnieki snieguši motivētu, argumentētu pašvērtējumu un studiju procesa vērtējumu šī	No stingra papīra izgatavotas krāsainas kartītes 10x13 cm vai līdzīgā lielumā 11. darba lapa

				moduļa nodarbību ietvaros. Sekmēta pašmotivācija tikumiskai darbībai nākotnē	
Progresā ziņojums	Tabulas aizpildīšana	Par katru dalībnieku pēc nodarbību pabeigšanas (10 min. par katru dalībnieku)	Individuāls pasniedzēja darbs	Nodarbības vadītājs par katru dalībnieku uzraksta īsu progresā ziņojumu: kā mainījies viņa attieksme un prasmes, apgūstot zināšanas minilekciju gaitā un praktiskajās nodarbībās pilnveidojot prasmes, kas nepieciešamas tikumiskai dzīvei	12. darba lapa

Nodarbību vadītājiem

Ierosināšana

Nodarbības vadītājs dalībniekiem pavēsta, ka šī ir pēdējā tikšanās moduļa ietvaros, un jautā, kā viņi jūtas pēc 18 kopā pavadītām stundām, aicinot izteikties atklāti un kritiski.

Apjēgšana

Diagnosticējošais darbs.

Nodarbība „Kā pašam justies labi un palīdzēt citiem”

Noder par vērtēšanas instrumentu moduļa noslēgumā. /Tās rezultātus vismaz pirmajā daļā iespējams salīdzināt ar ievadvērtēšanas rezultātiem un vērot pašvērtējuma un tikumiskās attīstības dinamiku./

Mērķis: konstatēt dalībniekos gan paša jūtu kontroli un analīzi, gan līdzjūtību un labestību pret citiem.

Resursi: 1.darba lapa ar kontrolsarakstu katram dalībniekam.

Norise:

1. Nodarbības vadītājs pārrunā ar dalībniekiem, ka cilvēki atkarībā no dažādiem notikumiem dzīvē un attieksmes pret tiem ikdienā jūtas ļoti dažādi. Ir labās dienas un sliktās dienas. Ja cilvēki to saprot, viņi var palīdzēt otram slikto dienu vērst labajā, atbalstot viņu un palīdzot justies labāk. Jo vairāk apmierinātu un pozitīvi noskaņotu

- cilvēku mums apkārt, jo dzīve šķiet saulaināka. Labi, ja nodarbības vadītājs pastāsta kādu gadījumu no savas ģimenes dzīves, kurā palīdzējis partnerim vai bērnam pārvarēt sliktu noskaņojumu, justies labāk un pēc tam palīdzēt citiem cilvēkiem.
2. Dalībnieki vēlreiz saņem 1. darba lapu. Dažiem tā liksies pazīstama, bet nodarbības vadītājs skaidro, ka ar tās palīdzību viņš vēlas noskaidrot, kāda jēga bijusi kopīgajam darbam.
  3. Kad katrs dalībnieks izpildījis lapu, nodarbības vadītājs frontāli veic pārrunu:
    - Kas tevī izraisa patīkamas emocijas, kad jūties labi, laimīgi?
    - Kas tevī izraisa nepatīkamas emocijas, kad jūties bezcerīgi, nomākts, aizvainots?
  4. Nodarbības vadītājs ar dalībniekiem pārrunā, kā dalībnieki varētu sev palīdzēt labi justies, kādi tikumiski lēmumi jāpieņem, lai to veiktu. Visi kopā pārrunā, kā palīdzēt citiem justies labi, ko viņiem vajadzētu darīt. Nodarbības vadītājs lūdz katru dalībnieku minēt kādu labu piemēru.

2. daļa

Uzdevums „Kā es atbalstītu savus tuviniekus un draugus”

10. darba lapa. Situāciju piemēri (darba lapu sagriež, un katrs dalībnieks saņem noteiktu situāciju).

Refleksija

Nodarbības vadītājs izdala dalībniekiem izvērtējuma kartes, kas ir no stingra papīra izgatavotas krāsainas kartītes 10 x 13 cm vai līdzīgā lielumā, un lūdz dalībniekus atbildēt uz 4 jautājumiem.

Pēc diagnosticējošā darba nodarbības vadītājs par katru dalībnieku uzraksta īsu progresu ziņojumu: kā mainījusies viņa attieksme un prasmes, minilekciju gaitā apgūstot zināšanas un praktiskajās nodarbībās pilnveidojot prasmes, kas nepieciešamas tikumiskai dzīvei. Tā izveidē izmantojams salīdzinājums starp ievadvērtēšanā un diagnosticējošajā darbā aizpildītajām pašizvērtēšanas darba lapām (1. darba lapa), kā arī nodarbības vadītāja vērojumi un izvērtējuma kartes saturs (11. darba lapa). Progresu ziņojuma (12. darba lapa) izveidē var izmantot moduļa nodarbībās plānoto sasniedzamo rezultātu.

Literatūras saraksts

1. Bluka I., Rubana I. M. Dzīvesprasmju apguve skolā. - Rīga: IZM, 2002 (1., 4.)*
2. Džibrāns H. Praviētis. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2004 (3., 6.)
3. Geidžs N. L., Berliners D. C. Pedagoģiskā psiholoģija. - Rīga: Zvaigzne ABC, 1999 (metodiski ieteikumi – visas nodarbības)
4. Grigule L., Silova I. (red.) Mācīsimies sadarbojoties. - Rīga: Zvaigzne ABC, 1998 (metodiski ieteikumi – visas nodarbības)
5. Kams F. Domājamie stāsti. 1. daļa. - Lielvārde: Lielvārds, 1996 (metodiski ieteikumi, visas nodarbības)
6. Kams F. Domājamie stāsti. 2. daļa. - Lielvārde: Lielvārds, 1997 (metodiski ieteikumi, visas nodarbības)
7. Lapiņa L., Rudiņa V. Apgūsim demokrātiju. Interaktīvas mācīšanās metodes.- Rīga: Zvaigzne ABC, 1997 (metodiski ieteikumi, visas nodarbības)
8. Lasmane S., Milts A., Rubenis A. Ētika. - Rīga: Zvaigzne ABC, 1995 (2., 4., 5., 6., 7.)
9. Lasmane S. Rietumeiropas ētika. - Rīga: Zvaigzne ABC, 1998 (2., 4., 5., 6., 7.)
10. Rubenis A. Ētika XX gadsimtā. - Rīga: Zvaigzne ABC, 1996 (1., 2., 5., 7.)
11. Vaicekauskene V. Ētika. - Rīga: Zvaigzne ABC, 1999 (2., 3., 6., 7.)
12. Viņa Svētība Dalailama. Ar atvērtu sirdi. - Rīga: Atēna, 2003 (2., 3., 6., 7.)

* iekavās nodarbību numuri.